

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

*у контексті державної
програми розвитку фізичної культури в Україні:
досвід, проблеми, перспективи*

Присвячується 10-річчю факультету фізичного виховання і спорту

Житомир, 2014

Сірик А. Є., Сергієнко В. М. Фізкультурно-спортивна діяльність вищого навчального закладу	149
Твердохліб Ж. О. Формування професійних навиків у майбутніх педагогів у процесі застосування методики колового тренування на заняттях з фізичного виховання	152
Томашевський І. Я., Гринчук О. М. Технічна підготовка волейболісток у вищих навчальних закладах	155
Ушаков В. С., Проценко А. А. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичного виховання в вищих навчальних закладах	157
Філіппов М. М. Формування освітнього процесу в вузівському фізичному вихованні	160
Шаверський В. К., Саранча М. П. Оцінка фізичної підготовки студентів-волейболістів різних ігрових амплуа	163
Шепеленко Т. В., Лучко О. Р. Основні критерії відбору у групи спортивного удосконалення зі спортивної аеробіки та черліденгу в УкрДАЗТ	166
Яворська Т. Є. Науково-дослідна діяльність як базова основа інтелектуального самовдосконалення майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту	169
Яковліва О. П., Яковлів В. Л. Роль спілкування у розвитку особистості майбутнього вчителя фізичної культури	171

**НАПРЯМ III.
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ
ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ**

Дмитренко С. М., Асаулюк І. О., Романенко О. І. Зміни в показниках швидкісно-силових здібностей учнів середнього шкільного віку під впливом педагогічної технології	175
Жуковський Є. І., Шищук Л. М. Виховання морально-вольових якостей – одна з педагогічних умов ефективної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації самостійної фізкультурно-оздоровчої діяльності школярів	177
Иваненко В. В. Психологічна підготовка в волейболі	179
Коробейников Г. В. Індивідуально-типологічні властивості психофізіологічних функцій у елітних дзюдоїстів різної статі	183
Омельченко Т. Г. Оволодіння навичками та вміннями емоційної саморегуляції як необхідна складова підготовки фахівця у сфері фізичного виховання та спорту	186

РОЛЬ СПІЛКУВАННЯ У РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Яковліва О., Яковлів В.

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Постановка проблеми. Цілеспрямоване педагогічне спілкування є фактором ефективності організації навчально-виховного процесу. Так, А.А.Бодальов вказує на те, що у процесі спілкування досягається взаєморозуміння при виконанні роботи, формується здатність прогнозувати поведінку один одного в певних умовах, або навпаки, за умови виникнення конфліктів, проявляється нездатність передбачити поведінку партнера у спілкуванні. Однак, констатує він далі, досягнення позитивного результату в спілкуванні, як правило, пов'язано із адекватним чуттєвим відображенням один одного, накопиченням і правильним узагальненням інформації. Негативний же результат у спілкуванні частіше є наслідком неадекватного відображення один одного суб'єктами спілкування, недостатнім і неправильним тлумаченням інформації, якою кожен із них володіє [2, 89]. Що саме ми і мали змогу спостерігати в процесі проходження студентами інституту фізичного виховання і спорту педагогічної практики в літньому оздоровчому таборі.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Розглядаючи категорії спілкування і діяльності, у контексті педагогічної діяльності і педагогічного спілкування, можна стверджувати, те що між ними фактично неможливо провести чіткого розмежування. Між спілкуванням і діяльністю, як різними сторонами життя, існує маса переходів і перевтілень однієї в іншу. В деяких видах діяльності, в якості засобів і способів використовуються ті засоби і способи, які характерні для спілкування і навпаки [5].

У всій різноманітності підходів науковців щодо ролі і функції спілкування [2, 5, 6 та ін.] можна зробити висновок, що всі вони зводяться до винятковості ролі спілкування як у розвитку, так і у функціонуванні особистості.

Актуальним щодо проблеми нашого дослідження є визначення педагогічного спілкування як фактору ефективності організації виховного процесу. Так у ряді досліджень вказується на те, що значна частина педагогічних прорахунків і труднощів визначається не стільки недоліками методичної підготовки вчительських кадрів, скільки деформацією сфери професійно-педагогічного спілкування [2].

Як зазначає Г.Ю. Айзенк [1], людина активно відображає у своїй свідомості оточуючий світ, а в ньому самого себе. У процесі самовідображення виникає самовідчуття. Воно змінне і залежить від зовнішніх обставин, що відбиваються на супроводжуючому самопочутті та емоціях (радість, прикрість та ін.). Про незаперечне значення емоцій у поведінці людини наголошував американський психолог Керрол Ізард [3].

Отже, ми можемо зробити висновок, що у процесі практичної діяльності у людини виникає властивість здійснення самоаналізу, або рефлексії: людина починає дивитися на себе ніби з боку і цим здійснює самоконтроль і проводить самооцінку. Буває так, що з'являються «актори поневоли», хоча граючи соціальну роль, така людина насправді вважає і відчуває себе зовсім по-іншому. У будь-якому спілкуванні, не дивлячись на необхідність змінювати форму і стиль поведінки, людина все ж таки зберігає свою якісну своєрідність, своє обличчя. Це підтверджує поведінку людини в особливо екстремальних кризових умовах [4], а в таких умовах часто буває студент під час проходження педагогічної практики, тому що в її процесі виникає багато екстремальних ситуацій, дуже часто одна за одною і розв'язати їх потрібно негайно. Отже, їх подолання, як підтверджують результати нашого дослідження, відіграє важливу роль у розвитку комунікативних умінь майбутніх учителів фізичної культури.

Мета дослідження. Теоретично обґрунтувати роль спілкування та ефективні умови спілкування у розвитку особистості майбутнього вчителя фізичної культури.

Завдання дослідження.

1. Визначити основні напрями ефективного спілкування в педагогічному колективі.
2. Розглянути методи діагностики комунікативної компетентності майбутніх учителів фізичної культури.

Основні матеріали досліджень. Ефективність подолання кризових ситуацій залежать від цілого ряду соціальних і психологічних факторів, як то: типу та характеру суспільних відносин, гнучкості, впливу колективу, психологічного типу особистості, характеру поведінки партнера у спілкуванні тощо. Наприклад, встановлений стиль спілкування, пов'язаний з інтравертованим та екстравертованим типом нервової системи дитини. Нажаль, не всі майбутні вчителі фізичної культури вміють розпізнавати особливості психічного стану дітей, а це, як підтверджують результати нашого дослідження, відіграє важливу роль у створенні дитячого колективу.

Саме в колективній діяльності формується здатність до морального і психологічного резонансу, розвивається і закріплюється почуття дружби, морально-психологічної близькості.

У процесі дослідження нами визначено основні напрями оптимізації стосунків між членами колективу:

1. Створення такої морально-психологічної атмосфери, коли кожний відчував би себе спокійно та впевнено.

Низька психологічна та моральна культура спілкування є головною причиною конфліктів, тоді як висока культура спілкування, справжнє людське благородство здатні нейтралізувати будь-які конфлікти, подолати помилкові судження, які виникли.

2. У спілкуванні з дітьми особливого значення набувають такі моральні якості вихователя, як чесність, відповідальність, принциповість, тобто орієнтація не на особисті, а на суспільні ідеали та цінності.

У тих колективах, де спілкування будується на особистих симпатіях чи антипатіях, неминує виникає «сімейність» та інші нездорові явища. Дітей у таких колективах розподіляють на «своїх» та «чужих». «Свого» в будь-якому випадку прагнуть пробачити, захистити, навіть якщо він і неправий, а «чужого» – навпаки, покарати, навіть якщо він і правий.

На основі підміни ділових стосунків дружніми виникають такі явища як протекціонізм. Все це підточує морально-психологічні основи спілкування в колективі, руйнує внутрішньо-колективні зв'язки, негативно діє на моральний розвиток особистості дитини.

Особливу роль у закріпленні морально-психологічної атмосфери в колективі відіграє принциповість, як майбутнього вчителя фізичної культури, так і дітей. Принциповість це внутрішня порядність, чесність, велика сила волі.

Нерішучість та моральна безпринципність майбутнього вчителя фізичної культури, особливо в ситуації морального конфлікту має негативний вплив на всіх членів дитячого колективу.

3. Важливим фактором встановлення здорового морально-психологічного клімату в колективі є щирість у стосунках вихователів і дітей. Для цього необхідно створити таку атмосферу, в якій кожний, не побоюючись засудження, вільно і відверто проявляє свої почуття і висловлює свої думки. Така атмосфера згуртовує людей, сприяє колективному виробленню ідей. Там, де люди приховують своє ставлення до інших, лицемірять, виникає підозра, роз'єднаність. У такому випадку людина відчуває себе пригнічено, її духовний порив, інтелект не може вільно проявитися.

4. Значну роль у розвитку особистості майбутнього вчителя фізичної культури відіграє довіра. Довіра – це віра в здатність іншої людини виконувати ті чи інші обов'язки та доручення.

5. Емоційна культура і культура активного мислення – це складова частина культури спілкування, що в свою чергу сприяє розвитку або гальмуванню культури спілкування.

Емоційну культуру ми розглядаємо як розвинуту здатність особистості до співпереживання, це чуйність до духовного стану іншої людини та правильна реакція на цей стан.

6. Для успішного розвитку особистості кожний студент повинен володіти культурою етичного мислення. Це вміння використовувати етичні знання, здатність визначати, чи можна застосувати певну моральну норму до певної моральної ситуації, і на цій основі приймати педагогічно доцільні рішення. Моральне знання (що є добро, зло, справедливість, несправедливість і т.п.) допомагає майбутньому вчителю фізичної культури зайняти певну моральну позицію, зробити правильний вибір в тій чи іншій моральній ситуації.

Одним із головних аспектів успішного здійснення цих засобів оптимізації стосунків між членами колективу, за результатами нашого дослідження, є адаптація.

У цьому випадку адаптація розглядається нами як взаємозв'язок спрямованих процесів зрівноваження особистості і середовища. А психологічна адаптація розглядається як перетворення соціальних норм цінностей у внутрішню індивідуальну поведінку, що призводить до формування нових якостей і властивостей.

Внутрішнє занепокоєння або, навпаки, спокій є показниками морально-психологічного стану студента, його самопочуття. Зміна середовища, умови та вимоги, розпорядку роботи, безпосереднє оточення та контакти – все це об'єктивно впливає на настрій і працездатність студента. Тому дещо підвищене занепокоєння на першому етапі знаходження в нових умовах може бути об'єктивним.

Отже, особистість досягає успіху в своєму розвитку, якщо вона здатна щоразу поновлювати себе тоді, коли це диктують обставини. Чим менший розрив між реальним і ідеальним «Я», тим більше шансів досягти успіху в своєму становленні та подолати суперечність адаптаційного періоду.

Таким чином, як підтверджують результати нашого дослідження, особливості спілкування, що пов'язані з формуванням ціннісних орієнтацій, формуванням суспільного рівня домагань, з потребою в неформальних, довірливих стосунках із старшими, емоційною стабільністю, розвитком особистісної рефлексії та самооцінки мають незаперечне значення в розвитку особистості майбутнього вчителя фізичної культури. Отже, ці особливості спілкування і створюють комунікативну компетентність. А згідно з даними, здобутими в процесі наукової роботи А.А. Петровська, П.В. Растянников, Ю.М. Жуков аналізують комунікативну компетентність як здатність

налагоджувати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми [7].

Отже, ми можемо зробити висновок, що існують два основних критерії, які розглядаються як принципи діагностики компетентності:

- а) оцінка особистості на основі оцінки актуального або потенційного оточення;
- б) оцінка розвитку особистості.

За теоретичну основу змістового аналізу комунікативної компетентності в нашому дослідженні приймаються уявлення про структуру предметної діяльності. Важливим у цьому контексті є виділення орієнтовної та виконавської частин дії, а також понять про внутрішні засоби діяльності. Комунікативна компетентність розглядається як система внутрішніх ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікативної дії в певному колі ситуацій міжособистої взаємодії [7].

Отже, з аналізу зазначеної праці, ми можемо констатувати, що як і будь-яка дія, комунікативний акт включає в себе аналіз та оцінку ситуації, формування мети та операціонального складу дії, реалізації плану та його корекції, оцінку ефективності. Важливе значення для діагностики компетентності має аналіз складу тих внутрішніх засобів діяльності, які використовуються в комунікативних ситуаціях.

А.А. Петровська, П.В. Растянніков, Ю.М. Жуков визначили, що оцінка когнітивних ресурсів, які забезпечують адекватний аналіз та інтерпретацію ситуації, є першочерговим завданням діагностики комунікативної компетентності і не випадково цьому аспекту проблеми надається значна увага [7]. До теперішнього часу розроблено достатня кількість ефективних методичних прийомів дослідження соціоперцептивної складової комунікативної компетентності, де в основу певної частини методик покладено аналіз «вільних описів» різноманітних комунікативних ситуацій, які задаються експериментаторам вербально або з допомогою образотворчих засобів.

Аналіз психолого-педагогічної літератури та результатів дослідження дозволив стверджувати, що особливе місце серед методів оцінки когнітивних ресурсів займає сукупність методик, які отримали назву репертуарного матричного тестування [7].

Обидва названі методичні підходи дозволяють виявити ті складові, які реально використовуються людьми при орієнтуванні в комунікативних ситуаціях і які мають для них незаперечне значення. Здобуті таким чином психодіагностичні дані є надійною основою для вибору прийомів корекції, виявлених протягом дослідження неадекватностей у розвитку пізнавальної сфери особистості. Згадувані групи методик є в першу чергу діагностичними, однак можуть в той же час бути і елементами процедур розвитку компетентності особистості.

Діагностика компетентності орієнтовної частини комунікативної дії частково здійснюється за допомогою методик, заснованих на «методах аналізу конкретних ситуацій» [7].

Діагностика виконавчої частини комунікативної дії ґрунтується на аналізі та оцінці операціонального складу дії. Аналіз операціонального складу проводиться за допомогою спостереження в природних умовах, або в спеціально організованих ігрових ситуаціях, що імітують ситуації реальної взаємодії. Значну роль відіграють у цьому випадку технічні засоби фіксації поведінки – аудіо і відеозаписуюча апаратура – оскільки їх використання підвищує точність і надійність здобутих даних і, що особливо важливо, той, хто спостерігає може бути залучений до процесу аналізу.

Висновки

Отже, означене вище дозволяє зробити висновок, що комунікативну компетентність доцільно розглядати як систему внутрішніх засобів регуляції комунікативних дій, особистості виділяючи в останньому орієнтуючу і виконавчу її складові. Діагностика в цьому випадку є, в першу чергу, процесом самоаналізу, а розвиток – самоудосконаленням засобів організації комунікативної взаємодії, що в свою чергу і сприяє всебічному розвитку особистості майбутнього вчителя фізичної культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Айзенк Г.Ю. Проверьте свои способности / Г.Ю. Айзенк. – М.: Мир, 1972. – 176 с.
2. Бодалев А.А. Личность и общее. Избранные психологические труды. – 2-е изд., доп. и перераб/ А.А. Бодалев. – М.: Международ. пед. академия, 1995. – 328 с.
3. Изард К.Э. Психология эмоций: Пер. с англ. / К.Э. Изард. – СПб.: Изд-во Питер, 2000. – 464 с.
4. Избранные психологические труды: В 70 т. /Под ред. А.А.Бодалева. – М., 1995. – Т.8. – 366 с.
5. Леонтьев А.А. Лекция как общее / А.А. Леонтьев. – М., 1974. – 37 с.
6. Петровская Л.А. Компетентность в общении: Социально-психологический тренинг / Л.А. Петровская. – М.: Изд-во МГУ, 1989. – 216 с.
7. Петровская Л.А. Диагностика и развитие компетентности в общении / Л.А. Петровская, Ю.М. Жуков, П.В. Растянніков. – М., 1990. – 104 с.
8. Психолого-педагогический словарь для учителей и руководителей общеобразовательных учреждений /Под ред. П.И. Пидкасистого. – Ростов Н/Д.: Феникс, 1998. – 554 с.

АНОТАЦІЇ

РОЛЬ СПІЛКУВАННЯ У РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Яковліва О., Яковлів В.

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

В статті розкривається роль спілкування у розвитку особистості майбутнього вчителя фізичної культури,

вилучені основні напрями ефективного спілкування в педагогічному колективі, розглянуто методи діагностики комунікативної компетентності майбутніх учителів фізичної культури.

Ключові слова: спілкування, методи діагностики комунікативної компетентності, майбутні учителі фізичної культури.

РОЛЬ ОБЩЕНИЯ В РАЗВИТИИ ЛИЧНОСТИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Яковлива О., Яковлив В.

Винницкий государственный педагогический университет имени Михаила Коцюбинского

В статье раскрыта роль общения в развитии личности будущего учителя физической культуры, определены основные напрямки эффективного общения в педагогическом коллективе, рассмотрены методы диагностики коммуникативной компетентности будущих учителей физической культуры.

Ключевые слова: общение, методы диагностики коммуникативной компетентности будущих учителей физической культуры.

In the article the role of intercourse opens up in development of personality of future teacher of physical culture, basic directions of effective intercourse are withdrawn in a pedagogical collective, the methods of diagnostics of communicative competence of future teachers of physical culture are considered.

Keywords: intercourse, methods of diagnostics of communicative competence, future teachers of physical culture.